

VAI CETURTĀ ATMODA IR IESPĒJAMA?

Latvijas Zinātņu akadēmijas (LZA) Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļā 2017. gada 31. maijā notikušā ekspertu konsilija “Vai Ceturtā atmoda ir iespējama?”

Pārskats

Konsilijā piedalījās:

Latvijas Universitātes (LU) Filozofijas un socioloģijas institūta direktore Maija Kūle, Latvijas Republikas (LR) Saeimas deputāts Ilmārs Latkovskis, Latvijas Pašvaldību savienības vecākais padomnieks Māris Pūķis, Rīgas arhidiecēzes bīskaps metropolīts Zbigņevs Stankevičs, Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas rektors Edmunds Teirumnieks, LU Latvijas Vēstures institūta direktors Guntis Zemītis, LR Saeimas priekšsēdētājas ārštata padomnieks Valdis Krastiņš, LZA goda loceklis Jānis Streičs.

Konsilija mērķis bija saprast, vai Latvijas sabiedrības attīstībā ir iespējama jauna Atmoda, tautas gara pamošanās, kas atraisa cilvēkos snaudošo potenciālu, sekmē pavērsienu uz progresīvām pārmaiņām un lielāku atbildību par savu valsti, vai arī tieši otrādi, pašreizējās iekšpolitiskās un ārpolitiskās situācijas ietekmē Latvijas sabiedrībā veidojas priekšnosacījumi jaunai pretestības kustībai vai pat vairākām kustībām, kādā virzienā tā/ tās varētu būt vērstas un kas varētu būt tās/ to dzinējspēks.

Konsilija loģika:

1) iepriekšējo Atmodu mērķi un ideāli pilnībā nav sasniegti un nostiprināti:

- sabiedrībā pastāv pārlieku optimistisks priekšstats par indivīda veiktās darbības rezultātu (“man pienākas” princips) un vilšanās, ja nenotiek, kā sapņots;
- attieksme pret varu: “viss slikti, bet es nepiedalos”, varas inerce;

- ekonomiskas grūtības: ģimenes un sadzīves problēmas saasinās, negāciju uztvere saasinās;
 - ekonomiskie emigranti: rūgtums un ģimenes drāmas (bērni un vecmāmiņas);
 - sabiedrības šķelšanās (diskusija par Latgales autonomiju);
- 2) ārējie apstākļi papildina satraukumu:
- sabiedrības neapmierinātība Eiropā un Ziemeļamerikā;
 - Krievijā uzturēti riski;
 - globālie militārie draudi;
- 3) pieaug pieprasījums pēc pārmaiņām:
- kas pirmais: tautas gara pamošanās (mēs par garīgām vērtībām, mēs par pārmaiņām (uz ko un kā?) vai pretestība (mēs par atdalīšanos, mēs par vietējo autonomiju);
 - kā stiprināt saskaņu un drošību un virzīties uz progresu: garīgās un morālās vērtības — sāksim sarunāties, mācīsimies domāt valstiski un dzīvot demokrātijā (pienākums un atbildība), baznīcas loma, stiprināsim NVO?

Vai Ceturtā atmoda ir vajadzīga?

Konsilija ievadā arhibīskaps Z. Stankevičs pārskatīja atmodu vēsturi Latvijā. Pirmā atmoda notika 19. gs. 60. gados un tās rezultātā izveidojās Latvijas tautas nacionālā pašapziņa. Tās mērķis tika sasniegts. Tauta izglītojās, jaunizveidotais inteliģences slānis deva lielu ieguldījumu latviešu nacionālās kultūras veidošanā un kopšanā. Otrās atmodas mērķis bija nodibināt neatkarīgu valsti, un tas

arī tika sasniegts. Trešās atmodas mērķis bija atgūt valstisku neatkarību, bet izrādījās, ka tas nav bijis vienīgais mērķis. Kad politiskā brīvība tika atgūta, cilvēki nebija apmierināti ar sasniegto rezultātu, jo bija cerējuši, ka tad, kad brīvību atgūs, sāksies ekonomiskā un saimnieciskā atplauksme. Pirmais mērķis bija sasniegts, bet turpinājums nesekoja.

Tāpēc ir jautājums — kas pietrūka un kāpēc? Vai ir iespējams pirmo trīs atmodu turpinājums? To nevar panākt bez izglītības, zinātnes, kultūras, ekonomikas attīstības, bez garīgās dimensijas un vispusīgas cilvēka attīstības.

I. Latkovskis puda savas pārdomas par atmodu un tās rezultātiem. Viņš uzskata, ka Atmoda ir grūti definējama. Tas ir garīgs un emocionāls pasākums. Trešā atmoda viņu aizrāva. Katram ir savs kritērijs, vērtējot, vai Trešās atmodas mērķi ir sasniegti. Vai gaidas atbilst tam, ko sagaidījām. Ir vai nu gaidu piepildīšanās vai vilšanās. Galvenais Trešās atmodas mērķis bija neatkarīga valsts, un tā tika izveidota. Tomēr jau 90. gadu sākumā likās, ka šī nav tā valsts, par kuru viņš, tāpat kā daudzi, cīnījās.

Šādu pozīciju ilgi nevar uzturēt — būs tikai negatīva attieksme. Tā jāmaina uz pozitīvu attieksmi. Trešajā atmodā bija daudz garīgā, bet galvenais bija neatkarība. Pilnīga garīgā atmoda nav notikusi. Arī šodien savās cerībās skatāties no savas labklājības puses.

Cilvēkā attīstās egocentrisms, etnocentrisms un pasaules centrisms. Latvijas nācija nav izdzīvojusi pilnvērtīgu nacionālās valsts situāciju. Garīgai atmodai ir jāspēj tikt galā ar saviem etniskiem ievainojumiem. Lielākā pretestība ir iekšējā — individuālajā ego līmenī, bet dažkārt arī etnocentriskā līmenī. Var rezumēt, ka nacionālajā līmenī atmodas rezultāti ir sasniegti, bet garīgajā — pagaidām nav sasniegti.

M. Pūķis teica, ka iepriekšējām trim atmodām ir kopīgas iezīmes: nacionālisms, valsts nodibināšana/atgūšana un ka tās ir bijušas ārēji ietekmētas. Valsts izveidošanās un

atjaunošana ir notikusi lielu ārējo kolīziju laikā. Visticamāk, arī jauna atmoda ir nepieciešama, lai šī tauta saglabātu iespēju pastāvēt. Ārējie apstākļi briest ļoti strauji. Jautājums ir par Eiropas Savienības (ES) pastāvēšanu. Eiropā ir ideoloģiska un ekonomiska krīze. Pasaule grib Eiropu “apspēlēt”. *Brexit* ir tikai briesmošo problēmu simptoms.

Latvijai ES ir gan palīgs, gan traucēklis. Latvijā galvenā problēma ir kalpa sindroms — iekšējs process. Kalpojam visam kam. Paļaujamies uz to, ka Eiropa palīdzēs, neredzot, ka Eiropa ir krīzē. Ceļš uz atmodu ir izglītība, garīgās vērtības, subsidiaritāte attiecībā ar ES. No otras puses, arī Latvijai ir jāpalīdz ES mainīties.

I. Latkovskis piekrita, ka Latvija ir Eiropas sastāvdaļa, bet mēs cenšamies izdabāt par daudz. Ir jāpanāk saprātīgs līdzsvars starp ieguvumu un iespējām. Latvija saņem no ES finansējumu un ir pilnvērtīga ES sastāvdaļa, bet pamācībās par ES tikumiem tai jābūt piesardzīgai. Eiropai ir milzīgi sasniegumi sabiedrības attīstības jomā. Tā netiek ar visu galā, tomēr no tās var daudz ko mācīties. Te ir atslēga tam, par ko runāts šajā konsijā.

E. Teirumnieks, paužot “skatu no rajona”, izteica svarīgu atziņu par jauno cilvēku attieksmi pret atmodu un īstenību. Pēc 1991. g. dzimušie, kas tagad ir jauni ļaudis, nesaprot, kas ir atmoda un kāpēc tā notika, kas ir tās garīgās un materiālās vērtības. Bezcerība un negativisms pret valsti veicina emigrāciju. Ja Latgalē nebūtu katoļu ticības, reģions būtu vēl tukšāks. Runājam, svētkus svinam, bet jaunākās vēstures iespaidums, 4. maijs un 1990. gads, jauniešos emocijas nerada. Jaunieši, kas dzimuši pēc Trešās atmodas, domā citādi un daudz ko nesaprot. Ir pazudis valstiskums. Ir Rīga un ārpus Rīgas. Ārpus Rīgas ir neatrisinātu problēmu kopums, tas ir nepadarītais darbs. Tas veido viedokli par valsti. To papildina ģimenēs paustā pārliecība, ka viss ir slikti. Izbraukušajiem atkalatgriešanās un patriotisma jūtas zūd.

E. Teirumnieks uzsvēra, ka nav zināms, kas jādara, lai zustu negativisms. Ja ir atmoda, jābūt arī drošības institūcijām, kas piebremzē radikālākos.

M. Kūle atgādināja, ka visas iepriekšējās paaudzes ir piedzīvojušas karus. Ir tāda sajūta, ka arī tagad no lieliem satricinājumiem neizdosies izvairīties. 1991. g. beidza pastāvēt PSRS, bet pārdale līdz galam nenotika. Ir militāri ekonomiski spēki, kas vēlas pārdali turpināt. Ir neveiksmes ASV un ļoti vāja ES pārvaldība. Pašreizējais ES prezidents Ž. K. Junkers nespēj vadīt ES. Vācijas kanclere Angela Merkele nesen paziņoja, ka Eiropa nevar paļauties uz ASV — tas ir draudošs paziņojums.

Atmodai ir jānāk, bet kopā ar Eiropu. Vai tā notiks — nav redzamas ES institūcijas, kas varētu pieņemt šādu lēmumu.

Eiropa balstās uz kristīgo civilizāciju. Kristīgās vērtības uztur skaidru formātu. Bažas rada tas, ka skolās par kristīgajām vērtībām māca pārāk maz. Vai plurālisms nav kļuvis par pārspilējumu? Arī demokrātijai ir robeža — to nosaka Satversme. Latvijā jābūtības (M. Kūles jaunvārds, kas nozīmē — tā vajag būt) ir pārāk maz. Cilvēks ar savām tiesībām nedrīkst aizvainot citu tiesības.

Izglītības un zinātnes ministrija ievieš kompetences izglītību. Kompetence ir kritiskā domāšana. Taču nevar dot tikai melnu kritiku — ir jābūt arī pozitīvisma kampaņām. Vēlēšanu retorikā partijas runā par garīgo vērtību balstīšanu. Pašvaldībām ir līdzekļi, bet par garīgām vērtībām tās necinās.

Nākotnes virpulī izšķirošais būs gribas spēks un valsts vērtības, bet nav redzams spēks, kas varētu nest atmodu. Mediji piedāvā tikai negativisma kampaņas. Jaunatne ne par ko neinteresējas. Cinisms un nevērība ir pārāk plaši izplatīti.

Lai notiktu atmoda, jābūt valsts politiskai tieksmei pēc tās. Ja tā notiktu, tā būtu citāda, jo nav kopēja ienaidnieka. Trešās atmodas laikā Tautas fronteī bija jauks veidols. Vēlme pēc brīvības bija lielāka nekā tieksme pēc valsts.

Pēc neatkarības atgūšanas Latvijā ir bijis džungļu kapitālisms. Arī reliģijā ir postmodernas nezāles un process iet uz priekšu. Taču reliģija ir kristīgās civilizācijas pamats. Ir arī skabargu dūrēji — tādi, kas zākājas, ienist jebko un ir pret konservatīvo vēsturisko kristietismu, no vienas puses, un Krievijas spēcīgenesti, no otras puses.

Šādos apstākļos ir naivums parādīt separātismu, un tas ir riskanti. Diskusija par tiesībām var palīdzēt uzlabot tautas noskaņojumu, bet ir jāievēro robežas. Piemēram, nevar prasīt, lai latgaliešu valoda būtu valsts valoda — to praktiski nevar īstenot.

Konsilija gaitā diskusija par Latgales problēmām turpinājās. Z. Stankevičs puda atziņu, ka Latgalei ir jāpiešķir tāda autonomijas pakāpe, kas apmierina vietējos iedzīvotājus. Atceroties Latgales kongresā vērojamās separātisma idejas (Latgales neatkarība, savs karogs, latgaļu valoda kā valsts valoda) gan M. Kūle, gan J. Streičs norādīja, ka kongresā nav bijusi pietiekama tautas pārstāvniecība šādu ideju apspriešanai. Iespējams, Latgales problēmu risināšanai par pamatu būtu jāņem draudzēs.

G. Zemītis atzina, ka uzaicinājums runāt par ceturto atmodu ir provokatīvs. Ir spēki, kuri nemitīgi uztur ideju, ka šī valsts nav izdevusies, demokrātija neko nav devusi, nav attaisnojusies Latvijas iestāšanās ES, vajadzīga jauna “neatkarīga” Latvija ārpus ES un ārpus NATO.

Viņš puda pārliecību, ka Trešās atmodas mērķi visumā ir sasniegti. Bija runa par nācīgas izdzīvošanu, centās saglabāt savu valodu. Tagad Latvija ir neatkarīga valsts. Ir laiks beigt atmosties, nepieciešams sākt strādāt. Protams, pilnība nav sasniegta. Raksturojot savas izjūtas, viņš teica: “Vai esmu bagāts? Nē! Vai ir nodrošinājums vecumdienām? Arī nē! Rit man jāstājas sava institūta darbinieku priekšā un jāsaka, ka naudas nav un nebūs! Neesmu laimīgs, un tomēr...”

Atšķirība starp pirmo un otro atmodu ir tāda, ka Pirmās republikas laikā bija

jāsakarāto dažas lietas, bet nebija jāmaina domāšana. Toreiz varēja paļauties uz saviem spēkiem.

Domāšanas maiņa ir grūts un lēns process. Vēlme tuvināties kristīgajai ticībai rodas ar cilvēka atbilstošu briedumu. Citos aspektos ir sajūta, ka jāmainās, tomēr joprojām esam gaidošā sabiedrībā.

“Ar gadiem esmu nonācis tuvāk kristietībai,” teica G. Zemītis. “Es pilnīgi piekritu tam, ka iesākumā bija Vārds. Saka, kad būs labklājība, mēs milēsim Latviju. Bet atcerēsimies: “Iesākumā bija Vārds!” Labklājība atnāks tad, ja mēs milēsim Latviju! Milēt nozīmē nezagt, neapkrāpt valsti, nenoniecina to un nepamest grūtā brīdī. Mēs diemžēl joprojām esam gaidošā sabiedrībā. No kolektīvas sabiedrības esam iegājuši tādā, kur galvenā ir pašu iniciatīva, paļaušanās uz pašu spēkiem, un esam tajā apjukuši.

Katram indivīdam jāapzinās sevi kā valsts daļu. Ir jāstiprina gan latviskā, gan eiropeskā identitāte. Bieži tiek teikts “ko mēs skrienam uz Eiropu!” vai “atkal Eiropa mums kaut ko diktē!”. Mēs esam Eiropa, esam vienmēr tur bijuši. Tikai piecdesmit padomju okupācijas gadus bijām ārpus tās. Jā, arī pati Eiropa ir apjukusi, bet bēgļu krīzei ir arī sava pozitīvā puse — Eiropa ir spiesta domāt par savu identitāti un vērtībām, kuras tā nedrīkst zaudēt.

Lai uzlabotu dzīvi Latvijā, ir jāveic ikdienas uzdevumi. Pirmais un galvenais uzdevums ir jaunās paaudzes audzināšana, tostarp, jāspēj ierobežot pašlaik valdošo negativisma ideoloģiju. Ko var gaidīt no bērna, kurš ģimenē par Latviju dzird tikai sliktu? Un tomēr, G. Zemītis izteica cerību, ka “jaunā paaudze būs vairāk sagatavota dzīvei demokrātijas un brīvā tirgus apstākļos”.

V. Krastiņš atcerējās, kādi bija cilvēki Tautas frontes laikā. Ķermeņa valodā bija atmoda, upurēta griba, vēlēšanās nokratīt ķēdes. Trešo atmodu atkārtot nav iespējams, bet ir citas lietas. Ir jāatceras, ka Mozus, izvedot cilvēkus tuksnesī, ne tikai vadīja, bet arī mācīja baušļus. Mēs esam aizmirsuši bauš-

ļus un līdz ar tiem — arī kristīgās vērtības. Mūsdienās politiskajā aprītē ir jāatjauno divi jēdzieni: “valsts griba” vai kopējais labums un “valsts nācija”. Ir jāspēr nākamais solis, jo atmodas laikā nav notikusi garīgā atmoda galvenokārt tāpēc, ka nebija garīgā vadoņa.

Valdības nav spējušas atrisināt ekonomiskās attīstības jautājumus un tas ietekmē uzskatus par valsti. Ir jūtams humanitāro un sociālo zinātņu trūkums. Cilvēki brauc prom.

V. Krastiņš pauda pārliecību, ka Latvijai ir nākotne, bet tā ir pašiem jāveido — skolās, masu plašsaziņas līdzekļos. Z. Stankevičs uzsvēra, ka Latvijas nākotnes pamats ir inteliģence pie nosacījuma, ka tā respektē cilvēka garīgo dimensiju ne tikai kulturālā, bet arī reliģiskā ziņā. V. Krastiņš atkārtoja, ka nākotnes atslēga ir izglītība, bet tai jābūt konkrētai. Izglītības reformai ir jābūt kā izglītības satura reformai. Ir daudz jauniešu ar ideālistiskiem uzskatiem, un tie ir jāattīsta. Ir jādomā par tiem, kam šodien pieci gadi — ko viņiem mācīsim?

Ir jābūt vērtībizglītībai un jāattīsta kritiskā domāšana, labi saprotot, ko tas nozīmē. Demokrātija ir brīvība, tiesības brīvi izteikties, tomēr tai ir arī ierobežojums — cilvēku vispārējās tiesības, ko nosaka Satversme.

I. Latkovskis vēlreiz uzsvēra, ka Latvijā nav notikusi garīgā atmoda. Daudz kas atkarīgs no politiķiem, taču Latvijā labu politiku nav daudz.

Kas varētu būt Ceturtais atmoda?

Gandrīz visi eksperti uzskatīja, ka Ceturtajai atmodai ir jābūt, bet kā evolūcijai, nevis radikālam procesam.

M. Pūķis formulēja, ka atmoda ir nacionāla parādība, saistīta ar tautu. Ja tā notiek — tās ir kvalitatīvas pārmaiņas. Tautā piedzimst un attīstās spēki, kas izraisa pārmaiņas. Lai atmoda notiktu, cilvēkiem jāmainās, lai būtu cits pasūtījums valsts varai un pašai sabiedrībai, un tas mainītu esošo uz to vai citu pusi.

Atmodu rosināt var vēlēšanas, Eiropas procesi, arī saimnieciskās neveiksmes.

Atmodas virzītājiem ir jāsaprot, ko vēlas mainīt. Pašlaik Latvija ir maza, nabadzīga valsts, kas netiek galā ar savām problēmām. Atmodas virzītājspēkiem ir jāsaskata augstāki mērķi. Tie var būt valstiski, sabiedriski un garīgi. Valsts kārtība un valsts pārvalde nav jāmaina — Latvijā valsts pārvalde ir viena no labākajām ES.

Sabiedrībai ir jāatgūst pašlepnums. Latvijā ir pietiekami daudz talantu, veiksmīgo cilvēku skaits pieaug, tāpēc viens no jaunās atmodas uzdevumiem ir atsavināt Latvijas iedzīvotājus no kalpa sindroma.

Otrs uzdevums — iemācīt dzīvot jaunajā pasaulē, sadzīvot ar konkurenci, saprast savu vietu un iespējas.

Taču pāri visam ir garīgā atmoda — Trešās atmodas laikā nepabeigtā procesa turpinājums

Garīgās atmodas pamats ir garīgo vērtību un tās veidojošo humanitāro un sociālo zinātņu, izglītības un kultūras prioritātes Latvijas nākotnes veidošanā.

Izglītības reformām ir jābūt kā izglītības satura reformām. Ir jābūt vērtībizglītībai un jāattīsta kritiskā domāšana, bet labi saprotot, ko tas nozīmē.

Jāierobežo negativisms. Filmās, teātrī, žurnālistu tekstos jāatklāj ēnas puses, bet tās nedrīkst nomākt pozitīvo informāciju.

Lai izkoptu garīgās vērtības, ir vērts ieviest skolā Bībeles mācību ar tradicionālo konfesiju, vēlams ekumenisku, skaidrojumu. Cilvēku sabiedrība nevar pastāvēt bez garīgām vērtībām.

Pārmaiņu rezultātā katram indivīdam jāapzinās sevi kā valsts daļu. Jāiegūst pašpārliecība un emocionāla neatkarība.

Labs atmodas rezultāts iespējams tikai tad, ja tā notiek vienlaicīgi gan Latvijā, gan ES (M. Pūķis, M. Kūle). Arī Z. Stankevičs atzina, ka atmoda nav iespējama tikai Latvijas robežās. Jāpēta, kur pēc tās ir interese.

J. Streičs puda radikālu uzskatu, ka par atmodu varētu runāt tikai tad, ja tiktu pārskatīta valsts kārtība, kā tas bija Trešās atmodas laikā, kad to rosināja radošo savienību tikšanās. Runas vien neko nedod. Pašlaik ir pastāvošās ideoloģijas diktatūra.

M. Kūle puda bažas, vai ir tādi spēki (Latvijā un ES), kas vēlētos īstenot jaunu atmodu.

Kopsavilkums Vai jauna atmoda ir nepieciešama?

Svarīgi Trešās atmodas mērķi ir sasniegti:

- atjaunota Latvijas neatkarība;
- atgūts valstiskums;
- Latvija atgriezies attīstīto Eiropas valstu saimē, kļuvusi par ES, NATO un OECD dalībvalsti.

Latviešu nācija nav izdzīvojusi pilnvērtīgu nacionālās valsts situāciju. Trešās atmodas rezultātā ir novērsts apdraudējums latviešu valodas pastāvēšanai un nācijas izdzīvošanai, taču nav notikusi iekšējā garīgā atmoda un nav sasniegta nācijas garīgā pilnveide. Tā ir nepieciešama, lai valsts attīstība būtu pilnvērtīga, iedzīvotāji būtu apmierināti ar dzīvi Latvijā un nemeklētu labākas iespējas ārpus tās, nebriestu konflikti vai separātisma tendences, ko ārēji spēki varētu izmantot nācijas šķelšanai un valsts neatkarības apdraudējumam.

Vāja ekonomiskā attīstība iekšzemē un satraucošas ekonomiskās un politiskās norises ārpus Latvijas uztur valstī negativismu, kas izpaužas sadzīvē, ģimenē, masu plašsaziņas līdzekļos un arī jaunāko laiku kultūras norisēs (teātrī, kino, mākslā). Negativisma vide un vēlēšanās no tās izkļūt rosina ideju par ceturtais atmodas nepieciešamību un pārdomas par tās iespējamo veidu.

Lai uzlabotu dzīvi Latvijā, radikālas pārmaiņas nav nepieciešamas, bet ir jāveic ikdienas uzdevumi. Pirmais un galvenais uzdevums ir jaunās paaudzes audzināšana, tostarp, jāspēj ierobežot pašlaik valdošā negativisma ideoloģija vidē, kas skar jaunatni. Politiskajā aprītē ir jāatjauno divi jēdzieni: “valsts griba” un “valsts nācija”.

Šo uzdevumu kopumu var uzskatīt par ceturtais — garīgās — atmodas pamatu,

turklāt, tai jānotiek ne tikai Latvijā, bet plašāk — vismaz ES robežās.

Kas varētu būt Ceturtā atmoda?

Ceturtajai atmodai ir jābūt kā evolūcijai, nevis radikālam procesam.

Atmoda ir nacionāla parādība, saistība ar tautu, kas rada kvalitatīvas pārmaiņas. Lai atmoda notiktu, cilvēkiem jāmaina “pasūtījums” valsts varai un pašai sabiedrībai.

Atmodu rosināt var vēlēšanas, Eiropas procesi, arī saimnieciskās neveiksmes.

Atmodas virzītājiem ir jāsaprot, ko vēlas mainīt, jāskatās augstāki mērķi. Tie var būt valstiski, sabiedriski un garīgi.

Valsts kārtība un valsts pārvalde nav jāmaina — Latvijā valsts pārvalde ir viena no labākajām ES.

Sabiedrībā jaunās atmodas uzdevumi ir atsvabināt Latvijas iedzīvotājus no kalpa sindroma, iemācīt dzīvot jaunajā pasaulē, sadzīvot ar konkurenci, saprast savu vietu un iespējas.

Taču pāri visam ir garīgā atmoda — Trešās atmodas laikā nepabeigtā procesa turpinājums

Garīgās atmodas pamats ir garīgo vērtību un tās veidojošo humanitāro un sociālo zināt-

ņu, izglītības un kultūras prioritātes Latvijas nākotnes veidošanā.

Izglītības reformām ir jābūt kā izglītības satura reformām. Ir jābūt vērtībuzglītībai un jāattīsta kritiskā domāšana, bet labi saprotot, ko tas nozīmē.

Ir jāierobežo negativisms. Filmās, teātrī, žurnālistu tekstos ir jāatklāj arī ēnas puses, bet tās nedrīkst nomākt pozitīvo informāciju.

Lai izkoptu garīgās vērtības, ieteikts ieviest skolā Bībeles mācību ar tradicionālo konfesiju, vēlams ekumenisku, skaidrojumu. Cilvēku sabiedrība nevar pastāvēt bez garīgām vērtībām.

Pārmaiņu rezultātā katram indivīdam jāapzinās sevi kā valsts daļu. Jāiegūst pašpārliecība un emocionāla neatkarība.

Labs atmodas rezultāts iespējams tikai tad, ja tā notiek vienlaicīgi gan Latvijā, gan ES.

Ir bažas, vai ir tādi spēki (Latvijā un ES), kas vēlētos īstenot jaunu atmodu.

Slēdzienu sagatavoja

Raita Karnīte

LZA Humanitāro un sociālo zinātņu
nodaļas priekšsēdētāja